

III kooliastme ainekava	
Õppeaine	Ühiskonnaõpetus
Kooliaste	III kooliaste
Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	
<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega; • teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond; • tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine; • märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele; • teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid; • mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; • teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta; • analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest; • seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega; • analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost; • teab, et eesti vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot; • teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt; • teab eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad euroopa liidu liikmelisusest; • hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid; • märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt; • analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajadusel otsida abi. 	
Klass	9.klass
Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb	
Õpitulemused	Õppesisu
<ul style="list-style-type: none"> • Õppija mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ning samas sõltuvad teineteisest. Oskab tuua näiteid sektorite tegevusest ja koostööst ühiskonnas ning üksikisikute kokkupuudetest ja/või 	<p>Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning meetodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks EIS (Eksamite infosüsteemi avalikud ülesanded), digitaalse õppevara portaal E-koolikott ja maailmakooli õppematerjalid. Õppesisu</p>

<p>võimalusest osaleda avaliku sektori, erasektori ja vabakonna tegevuses;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; • Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. 	<p>edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversioone Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.</p>
<p>Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundusorganisatsioon, vabakond.</p>	
<p>Märkus: See teema on jaotatud kolmeks alateemaks: Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond; Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne; Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p>	
<p>Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe ja infokorratuse kontekstis</p>	
<p>Õpitulemused</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; • Tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; • Mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; • Märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; • Toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; • Oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; • Tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; • Mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; • Märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 	<p>Õppesisu</p> <p>Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning meetodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks usaldusväärsed meediahariduse portaalid nagu Eesti Väitlusselts, ERR, Rahvusraamatukogu ja Euroopa Komisjon. Õppesisu edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversioone Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; • Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 	
<p>Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamusiidrid, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus; Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, infomull/ kajakamber, tehisintellekt (AI), süvavõltsing, kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus.</p>	
<p>Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.</p>	
<p>Õpitulemused</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab avaliku konkursi tähtsust; • Toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • Märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma; • Toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; • Selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; • Teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; • Nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; • Teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 	<p>Õppesisu</p> <p>Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning meetodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks Eesti Väitlusselts ja digitaalse õppevara portaal E-koolikott. Õppesisu edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversioone Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. • Selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; • Loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; • Toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • Teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; • Nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; • Teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; • Analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel. 	
<p>Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: õigusriik, korruptsioon; Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: kohalikomavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noorte volikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus.</p>	
<p>Märkus: See teema on omakorda jaotatud kaheks alateemaks: Demokraatia toimimine igapäevases elus ja Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</p>	
<p>Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.</p>	
<p>Õpitulemused</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; 	<p>Õppesisu</p> <p>Õppesisu: Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning meetodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks MTÜ Mondo mondo.org.ee;</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt. 	<p>Koolide kaasav eelarvestamine; Koolitusmaterjalid õpetajatele näiteks “Kodanikuühiskond ja projektõpe”, Tegusad koolid: käsiraamat õpetajale, mitteformaalne.ee ja E-külalistunnid. Õppesisu edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversioone Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.</p>
---	---

Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine.

Ärisektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)turu kontekstis ning olla rahatark.

<p>Õpitulemused</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; • Teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; • Teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest; • Järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. • Analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; • Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest. • Analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; • Selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale. 	<p>Õppesisu</p> <p>Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning metoodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks digitaalse õppevara portaali E-koolikoti, rahatarkuse veebilehed, E-külalistunnid ja maailmakooli materjalid.</p> <p>Õppesisu edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversioone Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.</p>
--	--

Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol, osäühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, healuriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import; Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV; Teab ja oskab

kontekstis kasutada mõisteid: inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud.

Märkus: See teema on omakorda jaotatud kolmeks alateemaks: Turumajanduse olemus ja riigi roll selles, tööturg ning isiklik toimetulek ja arukas tarbimine.

Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.

Õpitulemused

- Analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;
- Selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;
- Teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;
- Toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.

Õppesisu

Õppesisu ei ole määratletud. Selle asemel on mõisted ja märksõnad (vt alumine lahter) ning metoodiliste materjalide kasutamise soovitus, mille hulgas on põhilisteks digitaalse õppevara portaali E-koolikoti, maailmakooli maailmahariduse, kliimaõiguse õppematerjalid. Õppesisu edasiandmiseks saab kasutada õpikut ja selle digiversiooni Opiq varamu õppekomplektide andmebaasis.

Põhimõisted: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted.

Üldine soovitus: õppes lähtuda täiskasvanuhariduse eripäradest, õppijate õpioskuste kujundamise põhimõtetest, individuaalsest lähenemisest ja erivajadustega laste, noorukite ning täiskasvanute eripäradest.

Üldine soovitus teemavaldkondade osas: Jagada ühiskonnaõpetuse kuus teemavaldkonda õppeaasta lõikes nii, et käsitleda ühiskonna toimimist enne esimest oktoobrikuist koolivaheaega, meediaõpetust ning demokraatliku riigi valitsemist enne teist koolivaheaega (jõulud ja uusaasta), kodanikuühiskonda enne veebruarikuist koolivaheaega, äri sektori toimimist ja majandust enne aprillikuist koolivaheaega ning jätta Eesti ja maailma ehk rahvusvahelise olukorra teemad enne viimast koolivaheaega (enne suvepuhkust). 2024/2025 õppeaasta tähtsaimad pädevused on ettevõtlikkus, suhtlus- ja digipädevus ning läbivatest teemadest keskkond ja jätkusuutlik areng. Teemade valdkondade käsitlemist mõjutab maailma ühiskonnakorralduse, rahvusvahelise olukorra ja majanduse kiire areng.